

8. Соди Д. Великі культури Месоамерики. - С. 110-114.

9. Жиров Н. Ф. Атлантида. - С. 112.

10. Лсон-Портилья М. Філософія наука. - С. 168-169.

SUMMARY

In this article the author pays his attention to the problem of the formation of the aztecs cosmological panorama of the Universe. The problem touches the evolution of the earliest cosmological ideas in the archaic epoch (from the end of the III - until the end of I mill B.C.). The author emphasizes upon the idea of the important role of the olmecs civilization in the formation of the cosmological picture of the aztecs Universe and the unique contribution of the toltecs civilization whose experience became the main source for the aztecs in the development of their culture. Just like Barbarians in Europe, who only absorbed the unique achievements of Rome, the bloodthirsty aztecs did the same in Mexico.

ІСТОРІЯ ВІДБУДОВИ МЕТАЛУРГІЙНОЇ І МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ, ЗАЛІЗНИЧОГО ТРАНСПОРТУ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ у 1944 – 1945 рр.

МИХНЕНКО А. М.

Яскравою сторінкою трудового подвигу робітників Донбасу у роки війни було відновлення металургійної промисловості. Вже через три місяці після вигнання окупантів з Єнакієво, до ладу стали домна №6, а потім і №4. За ініціативою єнакієвських металургів у Донбасі розгорнувся рух під девізом «Доб'ємося скорочення термінів введення в експлуатацію домен, мартенів, прокатних станів». За рік на підприємствах міста було створено 250 молодіжних бригад, в яких працювало понад 5 тис. юнаків і дівчат. 130 бригадам була надана назва «фронтівих». Вже 8 січня 1944 р. дали перший прокат «Блюмінг» і рейкобалковий стан «800», а 16 січня конвертор бессемерного цеху дав першу сталь. На заводі був відновлений повний металургійний цикл – виробництво чавуну, сталі, прокату.

Швидкими темпами йшло відновлення Макіївського металургійного заводу ім. С.М.Кірова. 21 липня 1944 р. була відновлена і задута одна з найбільших у Донбасі доменна піч № 2 Макіївського металургійного заводу. До війни прославлені доменники, і серед них обер-майстер І.Г.Коробов, давали на цій печі 1100–1200 т чавуну на добу. І тепер Коробов, після реєвакуації з Тагілу, разом з майстрами

Веклічевим, Польшиним, горниловими Лобановим, Козловим, Пихтіним, під керівництвом інженера Полетяного, працювали над її відновленням. І.Г.Коробов разом із своїми товаришами став на першу фронтіву вахту.

Надзвичайно складна і важка робота була проведена робітниками, інженерами і техніками мариупольських заводів «Азовсталь» та ім. Ілліча. На «Азовсталі» гітлерівці перед відступом висадили найбільшу доменну піч №4, внаслідок чого вона осіла на 3,5 м, змістилася з осі вбік і нахилилася на 20°. Щоб розібрати стару піч і побудувати нову, були б потрібні роки. Але радянські інженери А.З. Камінський, М.М. Корнєєв та інші запропонували і здійснили сміливий проект — доменна піч вагою 1360 т була піднята за допомогою могутніх гідравлічних домкратів, випрямлена і 27 листопада 1944 р. поставлена на підмурок. Нічого подібного до цього будівельна практика не знала.

При відновленні Маріупольського металургійного заводу ім. Ілліча патріотизм виявила дочка розстріляного фашистами начальника мартенівського цеху Н.М.Толмачова – Т.Толмачова. Вона разом з своїми подругами В.Святченко, М. Парталою відновила завод, потім стала до мартена. Тільки за три місяці

бригада виплавляла понад 500 т сталі. Треба підкреслити, що жінки у відновленні металургійних заводів відігравали величезну роль. Нарівні з чоловіками вони відроджували домни, мартени, прокатні стани. У 1945 р. жінки становили майже половину робітників металургійної галузі. Про це свідчать наступні дані (див. таблицю №1) [1].

Як видно, робітники-жінки складали основний кістяк робітників металургійної промисловості. На їх плечі був покладений дійсно не жіночий тягар.

У ході відновлення здійснювалася реконструкція підприємств і навіть нове будівництво. У виключно важких умовах нестачі кадрів, інструментів, матеріалів, вводилися в дію цех за цехом, батарея за батареєю потужності Ольховського, Рутченківського, Староєнакієвського, Мушкетовського, Донецького, Кадієвського, Новомакіївського, Маріупольського, Горлівського та інших коксохімічних заводів.

До кінця війни тільки в Сталінській області було відновлено і здано в експлуатацію дев'ять доменних і 20 мартенівських печей, два бесімерівських конвертери, 15 прокатних станів, три трубопрокатні стани. Серед діючих було 50 коксовий батареї, десять вогнетривих заводів. У повному обсязі були відновлені промислові водосховища «Донбасводтресту». Ряд металургійних підприємств не тільки досяг довоєнного рівня виробництва, але і в значних розмірах перевищив його. Так, наприклад, три доменні печі Єнакієвського металургійного заводу в січні 1945 р. виплавляють чавуну на 6 тис. т більше, ніж у січні 1940 р. Колектив доменної печі №2 Макиївського металургійного заводу, керований знатним обер-майстром країни І.Г. Коробовим, в травні 1945 р. виплавив чавуну на 12% більше, ніж у цей же місяць 1941 р.

Відновлені підприємства дали в 1943 - 1945 рр. для потреб народного господарства 1 млн. 250 тис. т чавуну, 1200 тис. т сталі, понад 900 тис. т прокату, 57 тис. т труб, 2800 тис. т коксу.

У процесі відновлення підприємств металургійної промисловості Донбасу робітники, інженери і техніки мужньо долали всі труднощі, що зустрічаються на шляху відродження підприємств, достроково здавали в експлуатацію домни, мартени і прокатні стани, виконували плани з виплавки чавуну, якісної сталі і прокату. Донбас знов перетворився на найбільшу металургійну базу країни. У його бойову сталь одягалися кораблі. З цієї сталі виготовлялися бойові машини — танки і літаки, міномети і артилерійські гармати, боеприпаси. По донецьких рейках, укладених на залізничних магістралях країни, рухалися ешелони до фронту. Величезна робота була проведена трудящими Донбасу з відновлення хімічної промисловості. До кінця війни в лад діючих стали найбільші хімічні заводи: «Донсода», Горлівський і Лисичанський азототуковий, Донецький азотний, Констянтинівський хімічний, Слов'янський «Червоний хімік», Рубежанський хімкомбінат та ін. План першого півріччя 1945 р. перевиконали всі хімічні заводи Донбасу.

Самовіддано працювали робітники, інженерно-технічний персонал Донбасу над відродженням машинобудівної промисловості. Висока трудова активність була властива багатьом колективам машинобудівних заводів, що значною мірою сприяло швидкому відродженню Донбасу і виробництву продукції для фронту і народного господарства такими великими машинобудівними заводами, як Горлівський ім. С.М.Кірова, Ворошиловградський ім. О.Я.Пархоменко, Сталінський ім. 15-річчя ЛКСМУ, Старокраматорський і Новокраматорський заводи

Таблиця № 1.

Чисельність жінок, що працювали на підприємствах чорної металургії Донбасу в 1944 – 1945 рр.

	1944 р.			1945 р.		
	Усього працюючих	у т.ч. жінок	%	Усього працюючих	у т.ч. жінок	%
Промислово-виробничий персонал	62541	23527	37,6	61449	24343	39,6
В тому числі робітників	41599	16559	39,8	45454	21175	46,5
Усього робітників і службовців	76235	31367	41,1	72614	29777	41

важкого машинобудування. Повним ходом йшли відновні роботи на заводах транспортно-го машинобудування у Ворошиловграді, Маріуполі.

До кінця війни колектив робітників Новокраматорського машинобудівного заводу виготовив 7 тис. т обладнання для шахт, доменних і мартенівських печей, найбільші відливки для ЗУГРЭС і інш. Робітники Старокраматорського заводу виготовили 20 шахтних підймальних машин і 7078 механовиробів, а 4 квітня 1945 р. завод випустив перший вальцетокарний верстат, заклавши тим самим підмурок їх серійного виробництва. У цілому машинобудівники Донецької області за два роки у процесі відновлення виготовили 1231 підймальну і 719 врубових машин, 1254 насоси, 75 вентиляторів, 101 електровоз, 90 копрів, понад 100 шахтних кліток і багато інших виробів.

У 1945 р. Ворошиловградський паровозобудівний завод ім. Жовтневої революції відновив серійне виробництво паровозів, Ворошиловградський завод ім. О.Я.Пархоменко виготовлював промислове обладнання для вугільних шахт. Швидке відновлення основних галузей донецької промисловості було вирішальною передумовою успішного виконання першочергових відновних робіт на Півдні країни, дозволило надавати у все зростаючих масштабах допомогу фронту.

За час окупації і при відступі німецько-фашистські загарбники піддали варварському руйнуванню і знищенню Південно-Донецьку і Північно-Донецьку залізниці. Донецькі залізниці за роки довоєнних п'ятирічок отримали першокласне технічне оснащення, мали висококваліфіковані кадри. Досить сказати, що тільки одна Південно-Донецька залізниця мала 103,3 млн. тонн загального вантажообігу.

Сумарний вантажообіг Північно-Донецької

залізниці в 1940 р. досяг 97,6 млн. т. Дорога на початку 1941 р. обслуговувала 200 шахт, що входять до складу найбільших комбінатів Наркомвугілля: «Ворошиловградвугілля» — 100%, «Сталінвугілля» — 30%, «Ростоввугілля» — 25%. У районі дороги була значно розвинена коксохімічна, металургійна і машинобудівна промисловість, а також промисловість будматеріалів. З 20 коксохімічних заводів Донбасу — 6 розташовані в районі дороги. Дорога повністю обслуговувала промисловість і сільське господарство Ворошиловградської області, частково Сталінської і Ростовської областей [2].

У результаті тимчасової окупації німецько-фашистських військ обладнання Північно-Донецької залізниці у більшій своїй частині було зруйноване. Було знищено 2156 км головного і 1035 км станційних шляхів, зруйновано 631 штучну споруду: з них 32 великих і 85 середніх мостів. 5 вагонних і 15 паровозних депо зазнали повного або часткового руйнування. Майже повністю були зруйновані вокзали: з 138 вокзалів загальною площею 315,4 тис. кв. м залишилося у справному стані 3 з площею 3,5 тис. кв. м. Великого руйнування зазнав житловий фонд дороги: з 953 житлових будинків не збереглося у справному стані жодного. Витрати на будівництво і відновлення господарства Північно-Донецької залізниці становили 254628 тис. рублів, а загальна вартість робіт за планом відновлення дороги обчислювалася у сумі 546397 тис. рублів [3].

Значне руйнування було нанесено Південно-Донецькій залізниці. Фашистські окупанти зруйнували понад 800 км головних шляхів, 3744 стрілочних переводів, 388 великих і середніх мостів, 5 вугільних механізованих естакад, 79 електростанцій і підстанцій, 19 вагонних і 9 паровозних депо, 144 тис. кв. м житлової площі. На Південно-Донецькій залізниці до

Таблиця № 2.
Чисельність жінок, що працювали на залізницях Донбасу

	1944			1945			1946		
	Всього робітн. і служ.	З них жінок	%	Всього робітн. і служ.	З них жінок	%	Всього робітн. і служ.	З них жінок	%
Південно-Донецька з.-д.	34796	14475	41	39205	16858	43	37249	13590	36
Північно-Донецька з.-д.	49225	20649	42	49974	22296	45	48018	19028	40
Разом	84021	35124	42	89179	39154	44	85257	31618	38

окупації було 95 вокзалів, 58 з них зруйновані від 30 до 90%, 5 зруйновані повністю. Загальний збиток, завданий окупантами господарству залізниці, склав більше 650 млн. крб. А повна вартість відновних робіт на дорозі обчислювалася в сумі понад 800 млн. крб. [4].

Насамперед необхідно було відродити залізничний транспорт Донбасу, бо від його роботи безпосередньо залежав хід бойових дій радянських військ на фронтах, успіх відновлення народного господарства. І незважаючи на те, що в перший період відновлення доводилося вести у важких умовах прифронтової смуги, часто під артилерійським вогнем і ударами ворожої авіації з повітря, які не тільки ускладнювали працю, але і руйнували вже відновлені об'єкти, робітники самовіддано усували пошкодження і швидко відновлювали зруйновані споруди, депо, колії та ін.

Активну участь у відродженні залізничного транспорту Донецького басейну брали жінки. Про це свідчить таблиця, що дозволяє простежити динаміку чисельності жінок, працюючих на залізницях у 1944–1946 роки (див. таблицю № 2) [5].

Для порівняння, в 1942 р. із 27767 залізничників Північно-Донецької залізниці лише 7476 були жінки, що становило 27% від загальної кількості тих, що працювали на залізниці. А в грудні 1946 р. з 48018 працівників дороги 19028 були жінки, що становило 40% від загального контингенту працюючих. Зниження кількості жінок, в порівнянні з 1945 роком, пояснюється закінченням війни і поверненням до мирної праці чоловіків. Усього ж у 1945 р. на відновленні залізниць Донбасу працювало 39154 жінки, або 44% від загальної кількості тих, що працювали. Ці цифри красномовно кажуть про вагомий роль жінок у відновленні залізничного транспорту регіону.

Внаслідок самовідданої праці трудящих, залізничний транспорт успішно відроджувався з попелу і руїн. На 1 січня 1945 р. практично все господарство Північно-Донецької дороги було відновлено: з 2156 км зруйнованих головних шляхів функціонувало 2047 км; із 641 зруйнованих штучних споруд було відновлено 470; із 15 зруйнованих паровозних депо з числом стійл 181, відновлено 14 депо на 110 стійл; із 217 тис. кв. м зруйнованої житлової площі наново відбудовано 123 тис. кв. м. План загального вантаження був виконаний на 101,1%, а по вугіллю — на 101% [6].

Успішно відроджувалася і Південно-Донецька залізниця. За період звільнення дороги від окупантів було відновлено тільки по основ-

них видах робіт: майже дві третини головних і станційних шляхів, побудовано і здано в експлуатацію 3 роз'їзди. З 2211 житлових будинків відновлене 1032, з 3744 стрілочних переводів — 2501, відновлені 7 будівель депо. План перевезень майже за всіма показниками був перевиконаний, оборот дороги досягнув 79% довоєнного рівня [7].

Величезні зусилля довелось докласти донбасівцям для відновлення аграрного сектора економіки. У період німецько-фашистської окупації сільське господарство зазнало значного руйнування і розграбування. Гітлерівські окупанти розграбували колгоспи і радгоспи Донбасу, зруйнували усі МТС, трактори і причіпний інвентар були приведені у непридатність, жива тяглова сила повністю знищена. До моменту звільнення Сталінської області німецько-фашистські загарбники зруйнували 1117 колгоспів з 1118, з 54 машинно-тракторних станцій 35 були висаджені, а обладнання приведені у непридатність. З 61 млина, що діяв до війни, в області залишилося лише 13.

Значний збиток був заподіяний суспільному тваринництву. За час окупації гітлерівські війська знищили, розкрали і вивезли до Німеччини великої рогатої худоби майже 192 тис. голів, свиней — 195 тис., овець та кіз — 404 тис., коней — 97 тис., птахів різних — понад 1,2 млн. штук, зерна — більше 4 млн. ц, картоплі — майже 600 тис. ц [8]. Збиток, заподіяний колгоспам, тільки по Сталінській області, виражався сумою 10,7 млн. крб., а загальна сума збитку, нанесеного німецько-фашистськими загарбниками сільському господарству Донбасу обчислювалася 18 млрд. крб. у державних цінах 1941 року. Із звільненням Донбасу, нарівні з відновленням промисловості, транспорту, зв'язку, відродження сільського господарства було одним з першочергових господарських завдань. Робота по його відродженню ускладнювалася не тільки тим, що звільнені райони були повністю зруйновані, але і тим, що на перших порах відновні роботи доводилося проводити в безпосередній близькості від лінії фронту.

Але найбільшу складність у справі відновлення сільського господарства становила проблема відсутності необхідного працездатного сільського населення, яке, в порівнянні з довоєнним рівнем, значно поменшало. Тільки за 22 місяці гітлерівської окупації в Сталінській області убито, замучено, розстріляно понад 180 тис. осіб, у Ворошиловградській області сільське населення скоротилося за період окупації майже на 228 тис. осіб. Більшість чоловіків знаходилася в рядах Червоної Армії і основний

тягар у відновних сільськогосподарських роботах несли на своїх плечах жінки і підлітки. Так, у Ворошиловградській області жінки становили 66,8% сільських жителів, а в Сталінській області відсоток жінок серед населення сіл був ще вищим і досягав 76,3% [9].

Відновлення колгоспів, радгоспів, МТС почалося відразу ж після звільнення території від німецько-фашистських загарбників. До 1 січня 1944 р. були відновлені 1997 колгоспів, 99 МТС і 229 радгоспів. Колгоспи і колгоспники Донбасу здали у фонд Червоної Армії 65545 ц зерна і 2158 ц соняшника [10]. Однак, становить в сільському господарстві залишалося надзвичайно складним. Заготівлі зерна, овочів, соняшника, картоплі та іншої сільськогосподарської продукції відбувалися виключно насильницькими методами. Завищені керівниками областей показники не могли бути виконані іншим шляхом, бо внаслідок окупації в регіоні практично не залишилося зерна та іншого продовольства, за винятком особистих заощаджень колгоспників. Саме їх і пропонувалося селянам на добровільних засадах здати державі. Але тоді б вони прирекли себе на голодну смерть. Коли ж партійне керівництво усвідомило всю неспроможність своїх методів, а план хлібозаготівлі виявився під загрозою зриву, бо був виконаний тільки на 6,4%, в тому числі по лінії «Заготзерно» — на 4,5%, для потреб Червоної Армії — 8,4%, йому довелося вдатися до останнього засобу — насильницького вилучення зерна і продовольства у населення. Хто чинив опір цій політиці, був притягнутий до карної відповідальності за саботаж. У селян хліб забрали. В результаті план хлібозаготівлі вдалося виконати на 78% [11]. Але тисячі сімей були приречені на жебрацьке, голодне існування внаслідок непродуманої політики партійних і господарських керівників області, що бажали на догоду вищестоячому керівництву країни відрепортувати про виконання плану.

Особливу роль у відродженні сільського

господарства відіграли жінки. На їх плечі ліг основний тягар сільськогосподарських робіт. Замінюючи часто чоловіків, вони працювали і на фермах, і у полі, були трактористками і комбайнерами, доярками, свинарками і птахівницями. Словом, вони склали основну робочу силу на селі. Тільки у Наркоматі радгоспів Сталінської області з 18934 працівників 10913, або 57% склали жінки. Самовідданою працею прославили своє ім'я трактористки жіночих тракторних бригад Паші і Наді Ангеліних Старобешевського району, комбайнер Марина Фоменко колгоспу «Червоний працівник» і бригада городників Олени Курнос колгоспу «Радянська Україна» Мар'їнського району, доярка Уляна Ковальчук колгоспу «Червоний колос» і трактористки Марія Сальгіна і Ефрасиня Водопр'янова колгоспу ім. Леніна Амвросієвського району і десятки, сотні інших прославлених передовиків сільського господарства, які, відродивши зруйноване окупантами, досягли високих показників у роботі.

У роки війни в сільській місцевості Донбасу різко змінилося співвідношення працездатного чоловічого і жіночого населення на користь останнього. На 1 січня 1944 р. загальна маса трудових ресурсів колгоспів тилових областей становила лише 85,1% від початку 1941 року. Одночасно погіршилася і структура робочої сили. Якщо перед війною працездатні чоловіки становили 35,5% загальних маси трудових ресурсів, то на 1 січня 1944 р. їх частка впала до 23,8%. Одночасно, питома вага жінок зросла з 39,1% до 45,1%. Цю тенденцію наочно ілюструють наступні дані (див. таблицю № 3) [12].

Матеріали таблиці підтверджують загальну тенденцію, що спостерігалася загалом по країні. За період з 1941 до 1944 року загальна маса трудових ресурсів колгоспників в Донбасі скоротилася на 34,9% і склала в 1944 р. 107902 осіб проти 1644965 на початку 1941 року. При цьому спостерігається і якісна зміна складу трудо-

Таблиця № 3.

Працездатні ресурси колгоспів Донецького регіону

Рік	Працездатні			в % до 01.01. 1941 р.
	Чоловіки	Жінки	Разом	
1941	657988	986977	1644965	100
1944	292772	778130	1070902	65,1
Відном. у % до 1941 р.	- 12,7	+ 12,7		- 34,9

вих ресурсів. Так, кількість працездатного чоловічого населення за даний період скоротилася на 12,7%. У свою чергу, приріст частки жіночої праці в 1944 р. становив також 12,7%, що призвело до підвищення питомої ваги жінок в колгоспах Донбасу до 72,6%.

Не менш складне становище склалося з трудовими ресурсами у радгоспах. До 1944 р. середньорічна чисельність постійних робітників Наркомату радгоспів скоротилася до 391,4 тис. осіб проти 419,3 тис. у 1941 р. Чисельність жінок зросла з 33,7% до 75,3%, а їх частка серед працездатного населення піднялася з 47,6% до 72,7%. Серед сезонних і тимчасових робітників до початку 1944 р. їх частка піднялася до 67,3% [13]. Це середні показники по країні. Цікаво їх порівняти з даними по Донецькому регіону. До війни чисельність постійних робітників Наркомату радгоспів у Донбасі становила 75505 осіб, з яких у Ворошиловградській області було 28356, а в Сталінській — 47149 осіб, при цьому більше 50% працівників склали жінки. До 1944 р. кількість робітників різко скоротилася. Так, наприклад, в Сталінській області з 47149 осіб в радгоспах залишилося тільки 20024 робітники, при цьому чисельність жінок зросла з 50% до 60,6%. У Ворошиловградській області частка жіночої праці в радгоспах була ще вищою і становила 74,3% або 10139 з 13669 працівників області.

Таким чином, як загалом по країні, так і в Донбасі спостерігається загальна тенденція скорочення числа постійних робітників Наркомату радгоспів при збільшенні питомої ваги у них жінок. За даний період сталися і якісні зміни трудових ресурсів. До 1 січня 1944 р. середньорічний виробіток працездатних колгоспників в порівнянні з 1940 р. піднявся на 20,3%. Більш значний приріст виробітку дали жінки — 24,4%. Не менш показовим є неухильне зростання виробітку працездатних чоловіків — 8,3%. Тим більше, якщо врахувати, що в попередні роки виробіток цієї групи населення був досить високий, і що у війну село майже повністю позбавилося здорової, працюючої частини чоловіків. У 1943 р. виробіток працездатного чоловіка в 2,8 разів і працездатної жінки в 2 рази перевищив обов'язковий мінімум трудоднів, встановлений урядом у 1943 році. Таким чином, жінки працювали, не покладаючи рук, знаючи, що вирощений хліб і інша сільськогосподарська продукція потрібні країні для остаточної перемоги над ворогом.

Особливо важкою була весна 1944 року. Обсяг передбачених державним планом польових робіт з урахуванням весняної оранки складав

майже 95% плану 1940 року. У той же час живою тягла і сільськогосподарської техніки було в 3 рази менше довоєнної кількості. У ряді районів не було посівного матеріалу і транспорту для його перевезення з державних пунктів. Так, до моменту звільнення у Донбасі з 7566 тракторів залишалося лише 4479, з них більше половини були у несправному стані; з 233650 коней — всього 9790, причому в деяких районах Сталінської області їх взагалі нараховувалося буквально одиниці: у Лиманському районі — 129, у Чистяковському районі — 37, у Харцизькому — 138.

У своїх спогадах П. Н. Ангеліна писала: «Колгосп залишився без коней, корів, без насіння. А прийшов час сіяти озими. За 25 км від Старобешеве можна було дістати насіння. У перший рейс пішли колгоспниці Ольга Михайлова, Марія Серафимова, Олександра Бурлаєва. Надвечір почався великий дощ. Але їх ніщо не зупинило. Цілу ніч йшли, утопаючи в багнюці. А дощ лив не припиняючись. Було темно, і жінки, збившись з дороги, довго шукали її в степах, падаючи і знову підіймаючись, вони продовжували свій нелегкий шлях, несучи на плечах насіння в мішках» [14]. Мабуть, на таке здатні тільки наші жінки.

Однією з найбільш складних проблем у відновленні сільського господарства регіону було відродження тваринництва, яке особливо сильно постраждало в період тимчасової гітлерівської окупації. Під час відступу з радянської території загарбники або вивозили вцілілу худобу на захід, або знищували її. У результаті в Сталінській області за період окупації різко скоротилося поголів'я худоби. З 93 тис. коней, що нараховувалися до війни, залишилося тільки 4664, з 165 тис. голів великої рогатої худоби вціліло 3519, поголів'я свиней скоротилося в 217 разів — з понад 134 тис. тепер залишилося тільки 620. Приблизно така ж ситуація була і в Ворошиловградській області: з 360 тис. голів великої рогатої худоби вціліло 140048, поголів'я свиней скоротилося в 14 разів і становило 21947, проти 301900 до війни. Гірше йшла справа з кіньми: їх залишилося 5132 з 122600, що були до окупації [15]. У результаті за період з січня 1942 р. до січня 1944 року кількість великої рогатої худоби в колгоспах, а також овець і кіз збільшилася на 13%. У Ворошиловградській області за рік відновних робіт, з 1 січня 1944 р. до 1 січня 1945 р., зросло поголів'я худоби відносно попереднього року і складало: велика рогата худоба — 141,8%, свині — 221,6%, вівці — 152,4%, кози — 162,1%, коні — 195,1%. Причому поголів'я в області на 1 січня 1945 р. збільшилося в 1,5 разів відносно 1943 р. [16].

Однак, поголів'я худоби було збільшено не за рахунок приплоду свого маточного поголів'я (він був надто низьким і складав в середньому не більше 10%), а за рахунок завезення худоби з інших областей. Тільки в Сталінську область до 1 січня 1944 р. було завезено 2,5 тис. свиней, 15 тис. овець, 1,6 тис. кіз, 12 тис. птахів. Але і цей захід не дозволив істотно збільшити поголів'я худоби. Тому основою для відновлення суспільного тваринництва стало особисте підсобне господарство колгоспників. І хоч офіційно вважалося, що контракція (здача великої рогатої худоби в суспільне стадо) була організована виключно на добровільній основі і за грошову винагороду, дуже часто принцип добровільності порушувався, а оплата за вилучену худобу не проводилася. Деякі завзяті керівники господарств, прагнучи як можна раніше відрпортувати про виконання поставлених завдань, не гребували вдаватися до будь-яких засобів і методів їх виконання. Причому насильного усуспільнення зазнава-

ла не тільки велика рогата худоба, але й вся живність, що залишилася, аж до останньої курки, всі запаси хліба. Тим самим селянські сім'ї прирікалися на голодну смерть. З 1944 до 1945 р., загальна кількість великої рогатої худоби у Ворошиловградській області досягла рівня довоєнного 1940 р., а в Сталінській області становила 90,5% від 1940 року. Подолавши труднощі військового часу, робітники і колгоспники до 1945 року відновили загалом господарство всіх колгоспів і радгоспів Донбасу [17].

У Донбасі поступово упорядковувалося мирне життя. Почате ще під артилерійську канонаду відродження промисловості, транспорту та сільського господарства регіону прискорилося із закінченням війни. У найважчій обстановці руху, в терміни, які сьогодні здаються фантастичними, було відроджено зруйновані ворогом міста і села, шахти і заводи Донбасу. Це був подвиг, подвиг на ниві творення, звершений донбасівцями у нелегкий післявоєнний час.

РЕЗЮМЕ:

У статті на підставі значної кількості архівних документів висвітлені проблеми відбудови металургійної і машинобудівної промисловості, транспортної інфраструктури та сільського господарства Донбасу у 1944–1945 рр. Подається велика кількість статистичних показників, що характеризують стан економіки регіону.

SUMMARY:

In the article on the basis of large quantity of archive documents the matters of industries, transport infrastructure and rural life reconstruction of Donbass in 1944–1945 are enlightened. A huge quantity of statistic indexes, which characterise the state of the region's economy is included.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА:

1. Державний архів Донецької області (далі ДАДО), ф. 326, оп. 2, спр. 382, арк. 181-183.
2. ДАДО, ф. Р-3938, оп. 2, спр. 81, арк. 2.
3. ДАДО, ф. Р-3938, оп. 2, спр. 82, арк. 18; спр. 81, арк. 4; спр. 94, арк. 10; спр. 95, арк. 8; спр. 81, арк. 17.
4. Там же. - ф. Р-4225, оп. 1, спр. 11, арк. 59; спр. 15, арк. 87, 93; спр. 12, арк. 36.
5. Таблиця складена: Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 23, спр. 654, арк. 44, 134-136; ДАДО, ф. Р-4225, оп. 1, спр. 15, арк. 96; оп. 2, спр. 15, арк. 53; ф. Р-3938, оп. 26, спр. 72, арк. 1-10.
6. ДАДО, ф. Р-3938, оп. 2, спр. 82, арк. 18; спр. 108, арк. 11.
7. Магістраль угля. - 1945. - 21 апреля.
8. ДАДО, ф. Р-1838, оп. 1, спр. 57, арк. 8-12.
9. Державний архів Луганської області (далі ДАЛО), ф. Р-2519, оп. 6, спр. 3, арк. 12.
10. Там же, оп. 5, спр. 46, арк. 1, 4, 5, 11.
11. ДАДО, ф. 326, оп. 2, спр. 32, арк. 24-27.
12. Підраховано: ДАЛО, ф. Р-2519, оп. 6, спр. 3, арк. 5, 6, 9, 12; оп. 5, спр. 11, арк. 1; ДАДО, ф. 326, оп. 2, спр. 38, арк. 53; ф. Р-4249, оп. 2, спр. 43, арк. 6, 21, 22, 55, 57, 59, 60.
13. Зеленин І.Е. Совхозы СССР (1941-1950 гг.) - М., - 1969. - С. 35-36.
14. Ангеліна П.Н. Люди колхозных полей. Сталино, - 1959. - С. 64-65.
15. ДАЛО, ф. Р-2519, оп. 6, спр. 3, арк. 5-9.
16. Там же, оп. 5, спр. 140, арк. 50-51.
17. Луганская область за 50 лет. Стат. сб. - Донецк, - 1967. - С. 116; Донецкая область за 50 лет. Стат. сб. - Донецк, - 1967. - С. 89.